

VALS.

Ordet "vals" stammer fra tysk, men vi kender også udtrykket herhjemme: en valse, det er jo en, der drejer rundt. Ifølge nudansk ordbog er ordet beslægtet med "at vælte" - og det kan man jo så gøre sig sine erfaringer med ...

I bogen "Folkelig Vals" af Håkon Grüner Nielsen fra 1920 kan man læse, at navnet oprindeligt blot betød en rund-dans. Efterhånden har de forskellige måder at danse rundt på fået navn efter de trin man bruger som f.eks. polsk, totrin og hopsa, men i starten af 1800-tallet hed det altså blot "vals".

Valsen i levende tradition kender vi især fra brudevalsen, som brudeparret jo skal nå at danse inden midnat. Gæsterne klapper dem tættere og tættere sammen, og omsider ender det i et kys hvorefter brudesløret rives itu og måske skal brudgommens strømper og slips klippes. Nogle steder er det så en tradition, at bruden fortsætter valsen med sin fader, svigerfader osv. og gommen tilsvarende med sin moder, svigermor osv. og de derefter danser familien igennem. Efterhånden er dansegulvet fyldt med valsende par. Jeg har før haft til opgave at lære vordende brudepar at danse vals, for man skal jo kunne den ordentligt. (*før vals blev menuet brugt til brudedans*)

Valsen som vi kender den i dag går i 3/4-takt ofte med en lang halvnode på 1. og 2.taktslag. Den type valsemelodier skriver sig kun godt 100 år tilbage i tiden. Den gamle type valsemelodier havde typisk seks 1/8-noder i takten. Dansen hertil har så været en slags trippe-vals. Man kan forestille sig, at parrene har løbet fremad i takt til musikken og begyndt omdrejningen efter behag - ganske som man stadig gør i en sønderhoning. Efterhånden har de forskellige slag i takten fået forskellig vægt, bl.a. som vi nu kender sømandsvals. Men andre varianter findes stadig som f.eks. 2-5-vals, stikvals og "østen om med skæv skulder". På Stevns var ifølge de gamle nodebøger specielt trippevals populært i slutningen af 1800-tallet, men også på Fyn findes bl.a. "Klinke-vals" - dvs. trippevals til førstestykket og alm. vals til andenstykket (Dalgas boulevard - Jomfru vil De med i skoven - og for den sags skyld også Bitte mand i knibe). En gammeldaws vals skal spilles friskt og levende i modsætning til den engelsk-vals, man lærer som selskabsdans på danseskolerne.

I en kostevals danser en herre rundt med en kost og kan prikke en anden herre ud, som så må overtage kosten mens han fortsætter med hans dame. Kostedansen kan også organiseres på række.

En speciel valseform, man stadig kan støde på er tyrolervalser, som blev introduceret i løbet af 1800-tallet. Her danser man skiftevis fra hinanden og mod hinanden i de første fire takter for derefter i de følgende fire takter at valse rundt. Hvis et par danser tyrolertrinnene på stedet, kan det give problemer for de par, der kommer bagfra og valser rundt hele tiden.

I familie-vals, også kaldet tyrolervalser i kredser, stiller man parvis op i kredser. Så starter man med tyrolertrin, først udad imod fremmed, så indad imod egen, fremmed og egen, hvorefter man valser rundt med fremmed i fire takter. Så danner man igen kredser og fortsætter således kredser igennem. Ofte går familie-vals over i familie-hopsa, og hvis stemningen er dertil, har det i hvert fald på Hindsholm været brugt at danse den af med en trippe- eller klinkevals. På Hindsholm siger man forøvrigt ikke familie-vals, men "skub-vals", for man stiller op i så tæt en kredser, at man kan give naboen et skulderpuf ved tyrolertrinnene. Skubvalsen bliver typisk brugt til at indlede aftenens sidste sæt med.

En anden type mere ustruktureret familjevalse er "Og gå så..."

Vi kender ikke så mange fler-pars-danse med vals, men jeg vil dog nævne "Norsk Fjældmarch" og "Spansk vals" og fra Folkedansernes fynshæfte "Engelsk firtur" fra Sydfyn. Fra Jylland findes bl.a. ^{+Kradille} "Jødetur" fra Mors og "De stille ture" fra Thy.

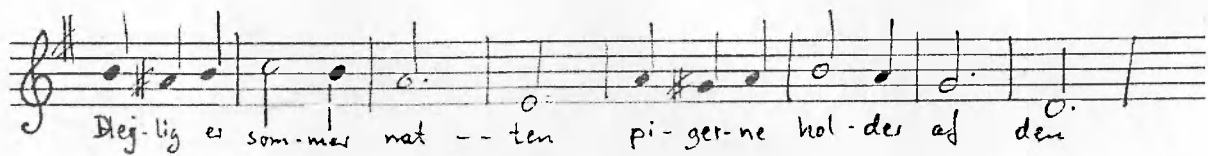
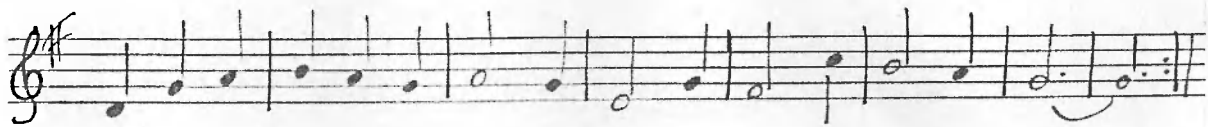
Om vals kan iøvrigt læses i "Meddelelser fra Dansk Dansehistorisk Arkiv" nr. 7 fra 1988.

Valse-potpourri.

I dette århundrede har de været almindeligt at spille potpourrier. Rheinländer-potpourrier, Tango-potpourrier, Fox-trot-potpourrier osv. og selvfølgelig også valsepotpourrier. Det kan f.eks være et sømandspotpourri (Den er fin med kompasset, solskin ombord osv.), operettemelodier fra Den glade enke, Dollarpriessessen og Czardasfyrstinden^y, eller som her en lille geografisk samling. Min kilde er Hindsholms aktive dansemusikere, Walther Madsen fra Salby og Anton Østergård fra Dalby, der "altid" har spillet sammen.

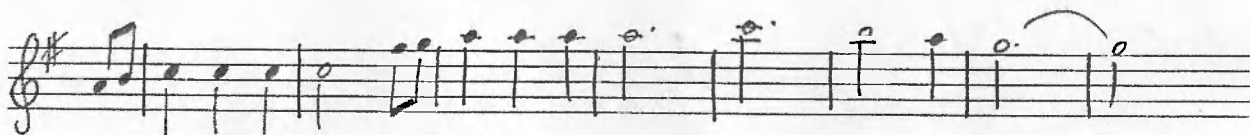
^y kan efterfølges af "Can-can" som hopsa

Dejlig er sommernatten (Vals)

Waltz Anne Mari (Harald Mortensen 1934)

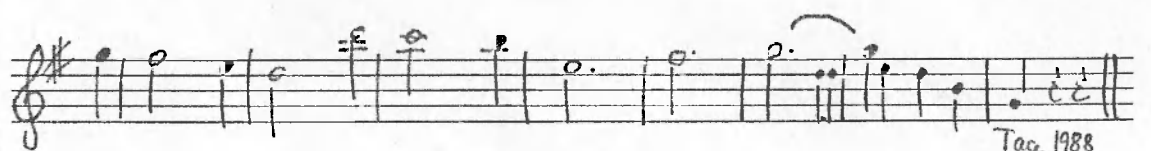
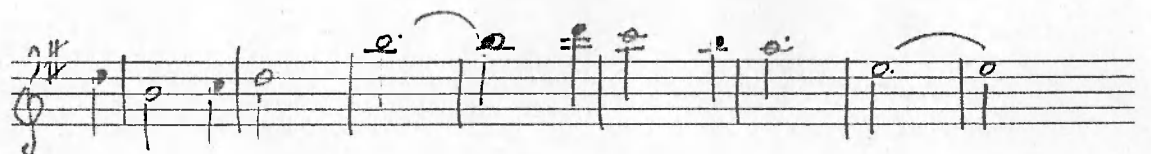
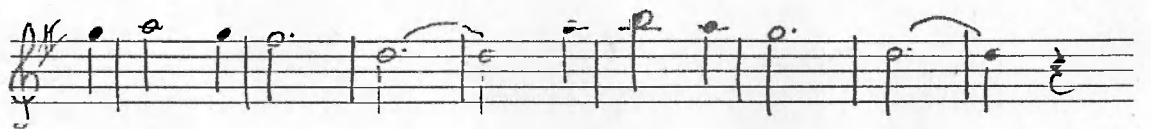
omkrød

Jeg kommer li' fra Svendborg av (Vals)

Vals Hos Mor derhjemme i Kersteminde (L. Howalt 1931)

På Samsø var en pige som Vals

Walther og Anton er begge født i 1927, og har således trådt deres musikalske barnesko, mens man kun spillede et par "gammeldaws" numre ind imellem. Walther startede med at spille violin hos H.P. - som samtidig måtte passe at bagflækkede sko. Og siden har Walther spillet i Hindsholm Symfoniorkester i over 50 år. Han er tømremester og for en del år siden snuppede høvlen det yderste led på andenfingeren! Det lykkedes dog Walther at træne sig op til at bruge "stumpen", så violinen stadig klinger. Anton spiller tværfløjte i Hindsholms Symfoniorkester, spiller klaver og skriver arrangemeter til sangtrioen "Dalby-pigerne" og om søndagen er det orgelet i Dalby Frimenighedskirke, han må passe. Walther og Anton har spillet sammen med alle egnens musikere siden ungdomsårene, og har for tiden ofte Mogen "Slagter" Kristensen fra Dalby med på trommer, når de spiller over bordet og til dans.

Anton Østergård, Dalby

Walther Madsen, Salby

Niels Pedersen, Kværndrup.

Fløjte-Niels' Vals.

Fløjte-Niels hedder egentlig Niels Pedersen og stammer fra Kværndrup. Han har bl.a. spillet sammen med Ewald Thomsen efter han flyttede til Fyn. Engang var de i Amerika, og skulle optræde, og Niels spillede da spontant denne vals - deraf også navnet "Amerikaner-Valsen" eller "U.S.A.-vals". Det er en udmærket melodi at lave obligat- og andenstemme til.

Vals.
Efter Niels Petersen, Kværndrup

bf

Brudevals fra Lyø.

Det er egentlig en misvisende titel. Historien om den er, at Christian Jeppesen husker melodien, som blev spillet til han bedste-forældres guldbryllup. Og den er da også meget god, og han spillede den flot og følsomt i position og med vibrato. Vi har da også tit brugt den på ø-lejrene dernede. Men komponisten boede i Himmerland,

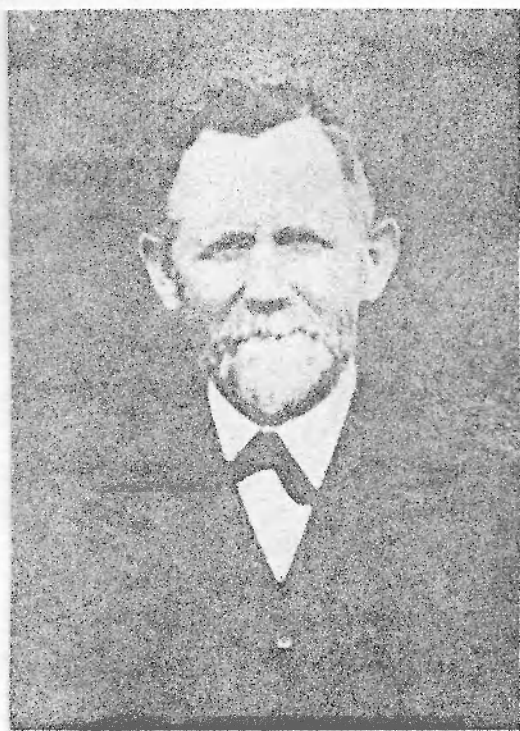
Min Tiges Vals for
Ewald Thomsen

A handwritten musical score for a waltz titled "Min Tiges Vals" by Ewald Thomsen. The score is written on ten staves. The first staff is the treble clef melody in 3/4 time, starting with a key signature of one sharp (F#). The second staff is the bass clef accompaniment. The third and fourth staves show the left hand accompaniment with various chords and fingerings. The fifth staff continues the bass clef accompaniment. The sixth and seventh staves show the right hand accompaniment with chords and fingerings. The eighth and ninth staves show the left hand accompaniment with chords and fingerings. The tenth staff is the final line of the score, ending with a double bar line and a fermata. The handwriting is in ink and shows signs of age.

Tage Aabech og Chr. Jeppesen, Lyø.

hvor Christians moder stammede fra og var i familie med den berømte spillemænd Jens Frederiksen i byen Als. Melodien hedder oprindeligt "Min Piges Vals". Førstestykket går ganske rigtigt i g-dur, men andenstykket i d-dur og der også et velklingende tredje-stykke, som Christian Jeppesen altså ikke havde med. Og endelig er der en coda til sidst. Ewald Thomsen har i sin tid skrevet noderne ned, og for en del år siden spillede Jens Fredriksens sønner "Min Piges Vals" i radioen.

Lars Olsen(d.y)

Den skønne vals fra Hindsholm.

Titlen skyldes at melodien minder lidt om "Den skønne Vals", som står i 6 x 6, men den er mere spændende fordi den også har et trediestykke. Det er igen Lars Olsen (d.y.) som har noteret den - den står side om side med "den go'e rheinländer" i hans nodebog fra 1877, og også den har han arrangeret for orkester ligesom den stadig kan huskes som tyroler-vals. Den skal spilles lidt langsomt, siger de gamle musikere.

N.P. Leh. Kjøbenhavn 1877

"den Skønne vals fra Hvidsholm"

The image shows a handwritten musical score for a waltz. It consists of four staves of music. The first staff is the treble clef, followed by three staves of bass clef. The music is written in a simple, rhythmic style characteristic of 19th-century waltzes. The notation includes various note values, rests, and bar lines. The paper shows signs of age, with some staining and wear.

Lars Olsen (d.y.), Hvidsholm
Midskov 1877

Stine Andes Lausens Vals.

Denne vals betyder noget ganske særligt for mig. Man kender den stadig på Hindsholm, og det er den ældste melodi i levende tradition. Den går helt tilbage til Lars Olsen (d.æ.) (1783-1831), som opnåede at blive en vidt berømt musiker, der ovenikøbet spillede med i det kongelige kapel i København en overgang. Hans nodebog, som indeholder næsten 600 munre opbevares på Dansk Folkeminde Samling. Nummer 372 hedder Wals, og er netop denne melodi (dog uden tredje-stykket, som er blevet lagt til i løbet af 1800-tallet). Jeg vil citere følgende:

»Der fortælles, at Lars Olsen (d.æ.) engang var med til at spille til bryllup henne i Holev, det var gmd. Anders Larsen (den ældres) bryllup. Der var stort gilde med flere spillemænd fra Odense, som følte det under deres værdighed at spille sammen med denne vadmelsbonde, men de måtte jo finde sig i det, og Lars måtte jo nøjes med at spille second. Da de havde spillet nogle stykker, bad brudgommen, Anders Larsen, om at hans spillemand også måtte spille et stykke, hvad jo tilstodes. Lars Olsen (d.æ.) gav sig til at stemme sin violin, hvad altid varede længe, når han ville spille noget betydeligt. De andre spillemænd kiggede og smiskede til hinanden, men endelig blev han da færdig og tog så fat. De fine spillemænd havde nær ganske tabt næse og mund og kunne slet ikke finde på noget at spille til, og gæsterne holdt op med at spise og rakte hals, de havde aldrig hørt mage til violinspil. Og de fine spillemænd fra Odense blev pludselig så smidige i ryggen og bad ham nu om at indtage førstepladsen på højre fløj. Fra dette bryllup stammer den gamle såkaldte »Stine Anders Larsens Vals«

(Citat Martin Andersen: »Hjemmemusikken og dens udbredelse«. sd 75f.)

No. 83 *Gammel Vals.*

en rigtig gammel vals bør spilles „punkteret“

32

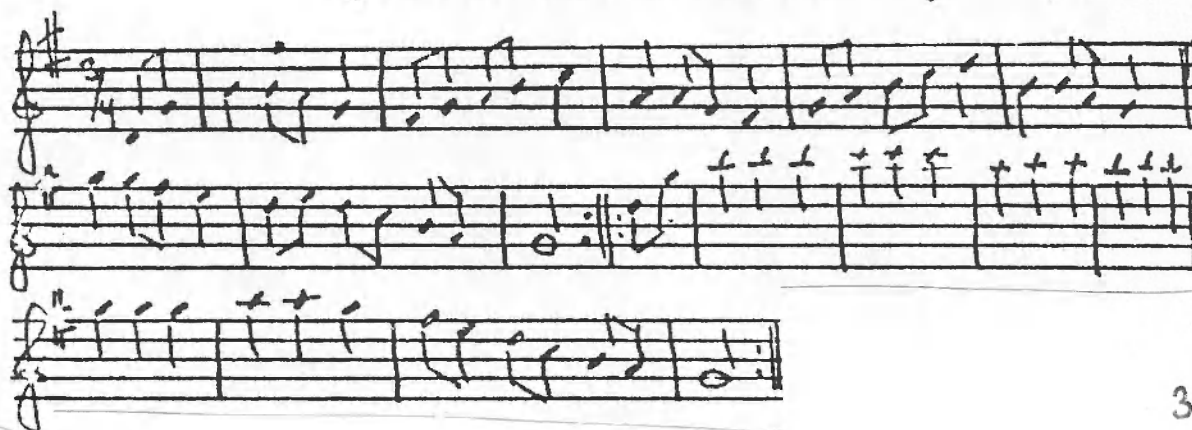
Anders Kyggø-Rasmussen
Salby-Hindsholm

Alfreds familie-vals.

Man kan se på de mange 1/8-noder, at dette også er en vals af den gamle slags. Jeg kan stadig høre Alfred spille den og gå i position i andenstykket.

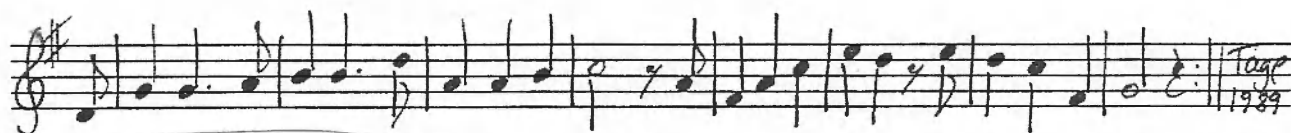
Tyrolervals i kreds efter Alfred Larsen.

Skub-vals.

Melodien her er nok mere kendt end Alfreds familie-vals. Den har været brugt over hele Fyn. Kresten Jørgensen på Lyø har den fra sin morfar. Egon fra Nyborg, som jeg spillede sammen med her i Fynboerne for 10-15 år siden, kan huske den fra sine unge år i Tommerup. Peter "Musik" i Emmelev kendte den og på Hindsholm bruges den stadig.

Skub vals fra Hindsholm efter Walther Madsen, Salby.

DALBY FORSAMLINGSKUB, 1988. Fra venstre:
Arne Christiansen, Hans Jeppesen, skomager Hans Nielsen,
Kristian Kryger, Gunnar Andersen, Anton Østergård og Walther
Madsen.